

Södertörns högskola | Institutionen för Lärarutbildningen
Examensarbete 15 hp | Utbildningsvetenskap C | Höstterminen 2010|
Interkulturell lärarutbildning med inriktning mot fritidshem

Meningsfull Fritid?

– Några fritidshemsbarns tankar om sin fritidstid

Av: Carina Skarnäs

Handledare: Anders Fjällhed

1 Abstract

During my practical training I have seen what after-school offers children. Large groups of children and little staff, often results in that the children had to play freely until they go home. Few activities are offered to the children and the staff is busy looking after the children and ensures that they are not fighting.

The purpose of this study is to find out how children feel about their leisure activities and if they think they are being offered a meaningful leisure. The main research questions were:
How do children experience their leisure-time?

Do after-school offers children a meaningful leisure and is it the children's interests and needs that govern the activities and the environment?

How do the number of children in the leisure group affect the leisure time?

The methods to collect data in the study are observations and interviews. The study was done in an after-school in Stockholm with children between 7-9 years old.

The children in the after-school think that they spend too much time outdoor, that they have too few excursions, too little time indoors and too few activities. Most children experience that it is the teachers who decide at leisure-time and that there are teachers who determines what, when and where children can play. The kids want to get a chance to decide about their leisure and what they want to use it for. What the children in the study wants to do and what they are allowed to do, isn't really the same, and therefore from a children's perspective, they hasn't been offered a meaningful leisure.

Key words: Leisure, meaningful, child's perspective, leisure-time, play, children, environment, recreation instructor.

Nyckelord: Fritid, meningsfull, barns perspektiv, Fritidshem, lek, barn, miljö, Fritidspedagog.

Title: Meaningful leisure? – Some children's thoughts about their Leisure-time.

Period: Autum Term 2010

Author: Carina Skarnäs

Tutor: Anders Fjällhed

Innehållsförteckning

1 Abstract	2
2 Inledning.....	5
3 Syfte	5
3.1 Frågeställningar.....	5
4 Bakgrund	6
5 Teoretiska perspektiv	7
5.1 Vygotskij	7
5.2 Fröbel	7
5.3 Miljö.....	8
6 Aktuell forskning.....	9
7 Metod	10
7.1 Barnintervju.....	10
7.2 Min undersökning	11
7.3 Etik	12
7.4 Reliabilitet och Validitet	12
8 Resultat.....	13
8.1 Observationer	13
8.1.1 Miljön	13
8.1.2 Verksamheten.....	14
8.2 Intervjuer	17
8.2.1 Vad barnen gör	17
8.2.2 Vad barnen vill göra.....	17
8.2.3 Fritidssaker och egna saker	18
8.2.4 Aktiviteter.....	18
8.2.5 Vem bestämmer på fritids	18
8.2.6 Barngruppens storlek.....	19
8.2.7 Antal fritidspedagoger.....	19

8.2.8 Fritiden efter fritids	20
8.2.9 Hemma eller på fritids	20
8.3 Sammanfattning av resultat	20
9 Analys.....	22
9.1 Miljön	22
9.2 Vem bestämmer.....	24
9.3 Aktiviteter och fri lek	24
9.4 Pedagogens roll	24
9.5 Storlek på barngrupp och personaltäthet	25
10 Diskussion	26
10.1 Miljön och aktiviteter	26
10.2 Vad vill och får barnen göra.....	27
10.3 Vem ska bestämma.....	28
10.4 Personaltäthet och barngruppens storlek.....	28
11 Sammanfattning och slutsatser.....	29
12 Litteraturlista	31
12.1 Skriftliga källor	31
12.2 Elektroniska källor	31
13 Bilagor.....	33
13.1 Bilaga 1	33
13.2 Bilaga 2.	34

2 Inledning

”Fritidshemmets uppgifter vilar på två ben. Verksamheten ska både ge barnen en god omsorg när föräldrarna arbetar eller studerar *och* erbjuda barnen meningsfull fritid och stöd i utvecklingen.” (Skolverket, 2010:5)

Jag har som fritidspedagogstudent varit ute på verksamhetsförlagd utbildning (vfu) i skolan och på nära håll fått uppleva vad fritidshem erbjuder barnen efter skoldagens slut. Med stora barngrupper och få personal har barnen många gånger fått leka fritt från att de kommer till fritids till att de går hem. Få aktiviteter har erbjudits barnen och personalen har haft fullt upp med att passa barnen och se till att de inte bråkar. Är denna bild av fritidshemsverksamheten representativ för fritidshemmen i Sverige? Har fritidshemmen blivit ett ställe där man förvarar barn och där personalens största uppgift är att se till att barnen inte bråkar?

Inför det nyligen genomförda valet i Sverige anordnade jag tillsammans med två studentkollegor en debatt där alla riksdagspartier bjöds in för att diskutera fritidshemsverksamheten. I denna debatt framkom att barngrupperna måste minska och att det var något alla partier i slutet av debatten var eniga om (Sundgren, 2010). Frågan är om det kommer att ske och om det kommer att förändra verksamheten på fritidshemmen.

I skolverkets skrift som handlar om kvalitetsarbete på fritidshem står det att man sett att kvalitén på fritidshemmen försämras i takt med att barngrupperna blir stora och personaltätheten blir låg (Skolverket, 2010:3). Kvalitén på fritidshemmet och i skolan borde vara något vi alla prioriterar då det handlar om vår framtid, d.v.s. barnen.

3 Syfte

Syftet med detta examensarbete är att ta reda på hur barnen på ett fritidshem upplever sin fritidshemsverksamhet och om de tycker att de erbjuds en meningsfull fritid. För att ta reda på det utgår jag ifrån tre frågeställningar:

3.1 Frågeställningar

Hur upplever barnen sin fritidshemsverksamhet?

Erbjuds barnen en meningsfull fritid och utgår aktiviteterna samt fritidshemsmiljön ifrån barnens intressen och behov?

Hur påverkar barnantalet i fritidsgruppen barnens fritidshemsvistelse?

4 Bakgrund

Barnarbete inom industrin i Sverige begränsades under slutet av 1800 talet och början av 1900 talet. Barnen som gick i skolan fick då även en tid som inte var vare sig skoltid eller arbetstid, de fick fri tid d.v.s. fritid (Bjurström, 2000:270).

Ordet fritid definieras i nationalencyklopedin som ”den del av dygnet och veckan som inte upptas av arbete, måltider och sömn” (Nationalencyklopedin, 2010). Vid sökning på ordet fritidshem i nationalencyklopedin får man beskrivningen: ”lokal där yngre skolbarn kan vistas efter skoltid” (Nationalencyklopedin, 2010) även ordet skolbarnomsorg får man fram och vid sökning på ordet skolbarnomsorg fås beskrivningen: ”Skolbarnomsorgens uppgift är att komplettera skolan och erbjuda barn en meningsfull fritid och stöd i utvecklingen” (Nationalencyklopedin, 2010).

I *Skollagen 2:a* kap 3 § står det att fritidshemmet skall vara ett komplement till skolan och att det skall erbjuda en meningsfull fritid för fritidshemsbarnen och stötta dem i deras utveckling. Vad är då meningsfull fritid? Meningsfull är enligt svensk ordbok något ”som har (djupare) innebörd” och ”som fyller ett rimligt syfte” (Nationalencyklopedin, 2010).

Meningsfull fritid är om man utgår från de båda definitionerna en tid som är fri från mat, sömn och arbete och som skall fyllas med något som är betydelsefullt.

I *Kvalitet i fritidshem* (Skolverket, 2007:20) står det att lokalerna för fritidshemmen skall vara utformade för verksamheten d.v.s. det ska finnas både mindre och större lokaler. Det ska finnas utrymme för både livliga och rörliga aktiviteter till mer stillsamma sysselsättningar. Vidare står det att utemiljön skall bereda plats för både undersökande aktiviteter och platsbestämda aktiviteter (Skolverket, 2007:21).

5 Teoretiska perspektiv

5.1 Vygotskij

Enligt Lev Vygotskij (1995:9) är människan en kreativ varelse och han menar att kreativiteten som människan har används och blir sedan i samspel med verkligheten till fantasi. Desto mer en person upplevt i verkligheten, ju mer ökar personens chans till en rikare fantasi.

I lekar använder barnen sig inte bara av det de kommer ihåg från verkligheten utan de bearbetar verkligheten kreativt och skapar på så sätt en ny realitet som utgår ifrån dem själva (Vygotskij, 1995:15–16). Den som skapar något i fantasin använder sig av olika beståndsdelar tagna ur verkligheten, genom att sedan kombinera dessa beståndsdelar och kreativt bearbeta dem skapar personen fantasier (Vygotskij, 1995:18–19).

Ju fler upplevelser en människa har, ju mer stoff har personen att skapa sina fantasier av. Ett barn som inte upplevt så mycket har inte samma mängd material som en vuxen att skapa fantasier av (Vygotskij, 1995:19). Om vi utgår ifrån denna teori borde vi alltså ge barnen förutsättningar för att kunna uppleva så mycket som möjligt för att på så sätt öka deras förmåga att fantisera och skapa något nytt.

5.2 Fröbel

Friedrich Fröbel var pedagog och startade kindergarten (barnträdgård). Han ville ge barnen en miljö att växa och utvecklas i (Simmons-Christensson, 1997:102). Fröbel ansåg att leken var viktig för barnen när det gäller lärandet, leken var således inte bara något barnen höll på med för att fördriva tiden. Barnen använder sig av leken för att förbereda sig för det vuxna livet (Simmons-Christensson, 1997:108). Fröbel utformade lekmaterial till barnen. Fröbel ansåg att barnen skulle kunna ledas in i meningsfull lek med hjälp av hans lekmaterial. Detta skulle ske med hjälp av pedagoger och andra vuxna (Simmons-Christensson, 1997:110). Barn behöver enligt Fröbel få lära sig genom att göra, därför är olika sysslor viktiga för barnen att utföra. De kan t.ex. utföra vardagssysslor som städning, köksarbete och duka bord. I utomhusmiljön kan de t.ex. samla saker i naturen eller ta hand om djur (Simmons-Christensson, 1997:106–107).

5.3 Miljö

Kunskapsöversikten *Lärande och fysisk miljö* (Björklid, 2005:10) tar upp att lokaler inte är något som ligger högt upp vare sig vid planering eller vid utformande av pedagogiska verksamheter för barn. Enligt rapporten finns det en tanke om att ifall bara pedagogen är bra, kan vilka lokaler som helst duga.

Skolmiljöer bör inte vara inredda som kontor. Miljön både när det gäller för lek och för lärande skall vara planerade utifrån ”verkstadskaraktär”. Barn har behov av rum som uppmuntrar till praktiska aktiviteter och sysselsättningar. Det finns också ett behov bland barnen att få tillgång till avskildhet och det bör finnas möjlighet till det i verksamheten. Men lokaler för barnverksamhet är ofta för små för barngruppen, detta beror framför allt på att det var mindre barngrupper förr (Björklid, 2005:11).

För att inte stoppas i sin lek bör inomhusmiljön vara utformad så att barnen inte ska behöva be om hjälp för att kunna leka. För små barn bör det finnas löst material, kuddar, bord och stolar i anpassad höjd för barnen (Björklid, 2005:11).

Enligt Björklid (2005:174) har forskning visat att utomhusmiljöns utformande spelar stor roll för hur barn leker. Naturmiljön ger barnen mer utrymme för varierad lek och aktivitet, de blir mer uppfinningsrika. En skolgård ska kunna ge barn i olika åldrar en utmanande och utvecklande lek och aktivitetsplats och det gör den om det finns möjligheter till att göra olika aktiviteter. I Utomhusmiljön bör barnen ha möjlighet till att leka bollekar, gunga, klättra, leka i sandlådor och de bör även ha naturmarksområden att leka i. På de flesta skolor anser skolledningen att barnens skolgård har stor betydelse för dem både vad det gäller som plats att leka på, som social mötesplats och som en plats att kunna röra sig på (Björklid, 2005:174).

I skolrapporten *Finns fritids* (Skolverket, 2000:13) har 20 olika fritidshem fungerat som underlag och cirka 80 barn och 80 personal har intervjuats. I denna rapport har de också kommit fram till att det är viktigt hur utomhusmiljön är utformad och de påpekar speciellt att det är viktigt att det finns naturmiljö i anslutning till fritidshemmet. Att kunna bygga kojor, få kratta löv och eventuellt också få möjlighet att odla är viktigt enligt rapporten (Skolverket, 2000:27).

6 Aktuell forskning

I avhandlingen *Kompisar och Kamrater* (Ihrskog, 2006:11) skriver Maud Ihrskog att barnen i början av hennes studie gick på fritidshem och var runt nio år och barnen i den senare delen gick i sexan och var runt tolv år. Det framgår i studien att något som barn tycker är viktigt är att ha kompisar och kamrater. Barnen har stort behov av att umgås och få prata med andra jämnåriga barn. Det viktigaste är inte alltid vad man gör utan att man gör det tillsammans. Ihrskog (2006:81) beskriver hur barnen ser på kompisar och kamrater. Hon skriver att när barnen talar om kamrater menar de oftast någon som man har en relation till utifrån att man tillhör samma grupp, t.ex. går i samma klass eller samma fritidsgrupp. En kompis däremot är någon som man har en lite närmre relation till och som man berättar det mesta för, både sådant som är jobbigt och sådant som är kul.

Ihrskog (2006:82) skriver om vad barnen tycker om att göra på sin fritid när de kommit hem ifrån skolan, hon skriver att barnen lyssnar på musik, läser tidningar och böcker, spelar tv eller dataspel och detta gör det i sällskap med sina kompisar.

I skolrapporten *Utveckling pågår* (Skolverket, 2010:48) beskriver Inger Brännberg den ”goda fritidspedagogiken”, i den utgår pedagogen från barnens perspektiv, d.v.s. barnens tankar om hur verksamheten skall se ut väger väldigt tungt. Barnen tillsammans med pedagogerna planerar sina dagar på fritidshemmet och barnens intressen är något som man tar fasta på och utgår ifrån. Det finns många bra fritidshem som utgår från barnen när de planerar sin verksamhet men det finns också många fritidshem som inte fungerar bra och där hon menar att det är bland annat de styrande, chefer o.s.v. som inte insett hur viktigt fritidshemmet kan vara för barnens mognande och utveckling. (Skolverket, 2010:48). I studien *Pedagogernas roll på fritidshemmet* (Olofsson & Nilsson, 2005:26) har de studerat fritidspedagogernas roll i den fria leken och då kommit fram till att pedagogerna oftast inte har tid att delta i barnens fria lekar. Pedagogerna ska hinna med att ordna med mellanmål och städa samt planera sin tid på fritids. I studien har Olofsson och Nilsson tolkat det

som att pedagogerna inte känner att de orkar göra barnen delaktiga i dessa sysslor eftersom det kan ta längre tid och att de behöver en stund för sig själva (Olofsson & Nilsson, 2010:26).

7 Metod

De metoder som använts i studien för att samla in data är observation och intervju.

Observation används dagligen av oss alla när vi vill införskaffa oss information om vår omgivning, vi iakttar sådant som finns omkring oss. När observation används i vetenskapligt syfte observerar vi också det som finns omkring oss men på ett mer metodiskt sätt. Allt vi observerar dokumenteras för att sedan analyseras (Patel & Davidsson, 2003:87). För att få in så mycket information som möjligt av vad barnen gör på fritidshemmet efter skoldagens slut, har ostrukturerad observation använts. En ostrukturerad observation följer inte något färdigt schema för vad som ska observeras utan man försöker ta in så mycket som möjligt av vad som sker på området man vill observera (Patel & Davidsson, 2003:89). Genom att vara en icke deltagande observatör kan forskaren observera utan att vara delaktig i det som försiggår på forskningsfältet. Forskaren står utanför gruppen som ska studeras vilket kan vara bra om forskaren vill hinna notera så mycket som möjligt i fältarbetet. Skolan som ingår i studien är okänd för mig. Nackdelen med att vara okänd för gruppen som skall observeras är att det kan vara svårt att placera sig på ett bra ställe utan att störa gruppen och dra uppmärksamheten till sig (Patel & Davidsson, 2003:97).

Intervjuer med några barn som finns i den dagliga fritidshemsverksamheten har också gjorts. Den intervjumetod som använts är den kvalitativa intervjun. En kvalitativ intervju är ett samtal där både den som intervjuar och den som blir intervjuad är medskapare i samtalet (Patel & Davidsson, 2003:79).

En kvalitativ intervju har dessutom bara ett litet mått av standardisering, med det menas att intervjupersonerna inte är låsta att endast svara jakande eller nekande utan kan formulera egna svar på frågorna (Patel & Davidsson, 2003:78). I intervjuerna har frågorna som redovisas i bilaga ett använts som utgångspunkt och sedan varierats utefter de svar som getts under intervjuernas gång.

7.1 Barnintervju

En diktafon kan förenkla samtalet med barn då intervjuaren slipper sitta och anteckna vad som sägs utan istället kan lyssna uppmärksam och låta samtalet flyta på. Detta framgår också i *Att förstå barns tankar* där Doverborg och Pramling (2009:26) tar upp att det är näst intill

ogörligt att skriva ner en intervju och få med allt och att det därför är bättre att använda sig av en bandspelare under samtalet. När man intervjuar barn bör man ha i åtanke att det finns vissa yttre orsaker som kan påverka intervjusituationen (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2009:25). Barnens intresse kan lätt fångas upp av sådant som händer runt omkring, detta gör att platsen där intervjun ska ske med barnen bör vara tyst och lugn (Ibid., 2009:25). Doverborg och Pramling Samuelsson (2009:25) skriver att man för att behålla intresset hos barnen ska se till att ha ögonkontakt under intervjun.

Vid genomförandet av en intervju med barn oavsett om sker enskilt eller i grupp bör man tänka på vad det finns för positiva och negativa aspekter. I boken *Att förstå barns tankar* (Doverborg & Pramling Samuelsson, 2009:30) framgår att en intervju med barn i grupp kan få barnen att reflektera över hur andra barn tänker om olika frågor och på så sätt föra samtalet vidare. Något som däremot kan vara negativt är att barn som har lätt för att prata kan ta över och de barn som inte brukar säga så mycket kan förbli tysta under intervjun.

7.2 Min undersökning

I denna undersökning har jag utgått ifrån barns perspektiv. Jag har genom intervjuer och observationer försökt ta reda på hur fritidshemstiden upplevs av barnen. På frågan om barnen erbjuds en meningsfull fritid utgår jag i denna undersökning från det som jag tolkar är barnens tankar om vad som är meningsfullt.

Under tre eftermiddagar har jag genomfört observationer samt intervjuer på ett fritidshem i Stockholms län. Skolan där fritidshemmet finns är byggd 2008 till följd av att den tidigare skolan som fanns i närheten var tvungen att rivas på grund av mögelskador. Skolan har 100 elever från förskoleklass till årskurs tre. Två observationer på ca tre timmar vardera samt två intervjuer på ca 30 min vardera har genomförts. Under observationerna på skolgården och i fritidshemslokalerna har även samtal med fritidspedagoger skett, dessa samtal är inte att likna vid intervjuer utan har skett spontant under mina observationer. På fritidshemmet som jag valt att kalla för *Äpplet* finns 39 barn inskrivna. För att få en så representativ studie av fritidshemmet som möjligt intervjuades åtta barn fördelat på åldern sju till nio år. Sex pojkar och två flickor intervjuades. När barnen skulle väljas ut inför intervjuerna utgick jag ifrån vilka som lämnat in ett godkännande från föräldrarna. De barnen som fått tillstånd av

föräldrarna tillfrågades sedan om de ville vara med i intervjun. Två flickor avböjde då de ville fortsätta leka ute på skolgården med några andra barn, detta gjorde att könsfördelningen blev ojämn. Det var dock inget som påverkade studien eftersom jag inte hade någon avsikt att undersöka barnens fritidstid utifrån ett genusperspektiv.

Intervjuerna skedde under den tredje eftermiddagen på skolan. En diktafon användes i samband med intervjuerna. Ett utav grupprummen användes som intervjurum, det låg ostört och det var möblerat med ett runt bord med fem stolar. Det gjorde att jag kunde få ögonkontakt med alla barn runt bordet. När intervjuerna var klara transkriberades de och svaren har sedan redovisats under olika teman. Även observationerna har delats in i teman.

7.3 Etik

Innan observationerna och intervjuerna skedde skickade jag ut ett brev ut till alla föräldrar som hade barn på fritidshemmet där undersökningen skulle ske. Detta brev skickades ut av fritidspedagogerna på skolan, (se bilaga 1). I brevet presenterade jag mig själv och min studie. I brevet framgick att en diktafon skulle användas i samband med intervjuerna. Föräldrarna fick även i brevet veta att inga namn skall spelas in och att inspelningarna kommer raderas så snart de är transkriberade. Fritidspedagogerna på fritidshemmet skickade även ut en blankett till föräldrarna där de fick frågan om deras barn fick bli intervjuad av mig. Föräldrarna fick fylla i ja eller nej och sedan skicka tillbaka blanketten till fritidshemmet. Allt deltagande i intervjuerna var frivilligt och bara de barn som ville och som fått tillstånd från sina föräldrar kunde delta i gruppintervjun. Barnen blev tillfrågade om de ville vara med och om det gick bra att de spelades in på en diktafon. Barnen och skolan kommer att vara anonyma i uppsatsen och endast fingerade namn kommer att användas.

7.4 Reliabilitet och Validitet

För att få en så god validitet som möjligt så har jag kontrollerat mina intervjufrågor mot mitt syfte, för att övertyga mig om att jag verkligen ställt frågor som kan ge svar på vad jag ämnar undersöka. Att ha hög validitet innebär att jag som forskare måste se till att undersöka det jag har för avsikt att undersöka och som är relevant för min forskning (Patel & Davidsson, 2003:98). För att få en så hög reliabilitet som möjligt har en diktafon använts i mina intervjuer, på så sätt kan jag kontrollera att jag uppfattat svaren korrekt. Att ha en god

reliabilitet innebär att vi är noga när vi samlar in data till vår studie och försöker eliminera felvärdet (Patel & Davidsson, 2003:100–101). Ett felvärde kan t.ex. uppstå om forskaren vid en intervju försöker anteckna allt som sägs men inte hinner med utan tolkar vad den intervjuade säger innan det skrivs ner och på så sätt påverkar studien i en eller annan riktning.

8 Resultat

Observationerna som genomförts redovisas för sig och intervjuerna för sig. Därefter kommer en kort sammanfattning av resultaten att göras.

8.1 Observationer

8.1.1 Miljön

Fritidshemmet Äpplet ligger i en skola som har förskola för barn 1-5 år, förskoleklass samt skola årskurs 1-3. På skolan finns två fritidshem. Skolan och förskolan ligger i samma hus och det är byggt som ett L. På undervåningen finns förskolan med en egen gård som det finns staket runt om. Utanför den finns resten av skolgården för förskoleklass och skolbarnen.

På skolgården finns en liten asfalterad fotbolls/basketbollplan, en inhägnad lekplats med gungställning, en rutschkana samt en sandlåda. Intill skolgården finns en liten bergsknalle med lite träd och buskar på men i början av bergsknallen går gränsen för hur långt barnen får gå. Barnen måste hålla sig där fritidspedagogerna och lärarna kan se dem så de kan inte leka inne bland träden och buskarna.

Fritidshemmet Äpplet har en egen ingång, innanför dörren finns en trappa som leder upp till fritidshemmet. Skorna tar barnen av sig ute på trappavsatsen där pedagogerna ordnat med skohyllor och skohållare. Från trappavsatsen leder en dörr in till fritidshemmets hall. I hallen finns hyllor där barnen kan hänga av sig sina ytterkläder och sina väskor. Alla barn har sin egen plats att hänga av sig på. I hallen finns även toaletter för barnen och torkskåp.

Går man vidare in på fritidshemmet kommer man till det största rummet som kallas för samlingsrummet. I det rummet har man som namnet antyder, samlingar med barnen så gott som varje dag. I samlingsrummet finns även en hörna med diskbänk, diskmaskin, spis med ugn och framför finns ett avlastningsbord. Köket är utformat som ett u.

I ett hörn i rummet finns ett litet bord med småstolar runt, där finns också i en hylla lite leksaker i form av kassaapparat och plastmatvaror.

I anslutning till rummet finns även två små grupprum, de består av ett varsitt runt bord med tillhörande stolar samt en dator i det ena rummet och en hylla med böcker i det andra. Datorn får jag veta är till för pedagogerna.

Ytterligare ett rum finns i anslutning till det stora rummet, i det rummet finns fyra stora bord med stolar. Där kan barnen sitta när de pysslar. Ifrån det rummet som jag här valt att kalla pysselrummet leder en dörr in till ett klassrum.

8.1.2 Verksamheten

Under min första observationsdag på fritidshemmet kom jag till skolan klockan ett. De yngsta skolbarnen slutade sin skoldag då och det var också då som fritidshemmet slog upp dörrarna på eftermiddagarna. Barnen fick gå in med sin väska och sen var det utelek på skolgården som gällde. Jag stod tillsammans med fritidspedagogen Stefan på skolgården och han berättade för mig att de försökte ha så mycket utomhusvistelse som möjligt. Dels för att det var bra för barnen och dels för att det var enklare när det var många barn samtidigt på fritids¹.

Fler och fler barn kom till skolgården efter hand som de slutade skolan. Några barn gungade och några lekte kull. Några barn stod vid bergsknallen och pratade, några sprang omkring och jagade varandra. Fritidspedagogerna stod på skolgården och pratade med varandra, ibland gick någon iväg för att hjälpa ett barn som gjort sig illa eller var ledsen. En gång fick en vuxen gå emellan när några barn kom i bråk med varandra. Det var ingen vuxen med i någon lek på skolgården utan barnen fick leka själva. Klockan två var det dags att gå in, barnen skulle ha samling och sen var det dags att gå och äta mellanmål. När vi väntar på att alla barn ska sätta sig i samlingsrummet berättar fritidspedagogen Stefan för mig att det i samlingsrummet, som för övrigt är det största rummet, enligt direktiven endast får vara 25 personer på samma gång. Detta innebär att när alla 39 barn är på fritids samtidigt kan de egentligen inte ha samling med alla för då blir de för många i lokalen.

---

¹ I den fortsatta texten kommer jag växla mellan ordet fritids och fritidshem.

Barnens dagar såg ungefär likadana ut varje dag, förutom tisdagar och torsdagar. På tisdagar hade flickorna lekgympa i gymnastiksalen mellan kvart över ett och kvart över två. Pojkarna hade då pysselstund inne på fritidshemmet. På torsdagar var det omvänt, då hade pojkarna lekgympa och flickorna pysslade.

Den här dagen på fritidshemmet fick barnen vara inomhus och leka efter mellanmålet. Fem flickor gick in i ett av grupprummen. Nyfiken på vad de gjorde, knackade jag på dörren och frågade om jag fick komma in en liten stund. Flickorna sa att det var okej och jag gick in i rummet. Jag frågade vad de gjorde för något och fick till svar att de satt och pratade om lite allt möjligt. De berättade att de hade en hemlig klubb. Flickorna frågade lite om mig och när de var nöjda med svaren från mig fortsatte de att prata med varandra. En flicka sa till sina kompisar runt bordet att de aldrig kommer att få komma hem till henne. De andra undrade varför och hon sa då att hennes pappa alltid bara sa: ”vi får se” när hon frågade. De andra flickorna sa att hon borde prata med sin mamma istället men då sa flickan att hennes mamma bara svarade att hon skulle fråga sin pappa. Flickan fortsatte med ledsam min: ”ingen kommer någonsin att få komma hem till mig”. De andra flickorna verkade tycka synd om henne och kom med tröstande ord. En flicka sa att när de blir lite större kan de själva bestämma om de ska ha med sig kompisar hem.

I rummet fanns en bokhylla full med böcker, det var olika barnböcker. Jag frågade flickorna om de brukade läsa böckerna som fanns där, de svarade: ”ibland”. De berättade att de ibland när de hade tyst läsning på skolan kunde sitta i dessa grupprum och läsa.

En pojke kom in i rummet och frågade vad vi gjorde där. Flickorna sa att de satt och pratade och ville vara för sig själva. Jag reste mig och följde med pojken ut ur rummet. Han frågade vem jag var och jag berättade om mitt examensarbete som jag skulle göra och varför jag var där. Pojken frågade om vi kunde spela ett spel. På frågan vad han tyckte om att spela för spel svarade han att han gillade att spela luffarschack och så blev det. Vi spelade en stund tills det var dags för honom att gå hem.

I hörnet med lilla bordet och stolarna lekte några av barnen med en kassaapparat, de låtsades att de hade ett kafé. En flicka och en pojke spelade luffarschack. De hade en varsin nalle i famnen och låtsades att det var nallarna som spelade. Jag ställde mig och tittade på, de

berättade att det var deras egna nallar som de hade med sig hemifrån. Det var nämligen nalledagen och då fick alla ta med sig en nalle eller annat valfritt gosdjur den dagen.

En pojke, som jag här valt att kalla Peter, frågade fritidspedagogen Stefan om han fick leka med bilmattan, det fick han och Stefan gick iväg för att hämta den. När han kom tillbaka med bilmattan frågade han Peter om han ville leka på den i ena grupprummet. Peter svarade ja varpå Stefan placerade bilmattan i grupprummet där datorn stod, därefter gick han iväg för att hämta bilarna som hörde till och som fanns högt uppe i ett av ”köksskåpen”. Stefan sa sedan till Peter att han nu hade ansvaret för att bilarna lämnades tillbaka till en av fritidspedagogerna när han lekt klart.

Under mina observationer på fritidshemmet Äpplet upptäckte jag att det fanns lappar i olika färger uppsatta på väggarna. På lapparna stod det vad man fick göra på fritidshemmet istället för vad man inte fick göra. Det var positiva budskap.

Den andra observationsdagen på Äpplet började också med utelek, barnen gungade, lekte kull och många sprang omkring och jagade varandra. När klockan blev kvart över ett var det dags för pojkarna att gå till lekgympan. Pojkarna tjoade och sprang snabbt iväg mot gymnastiksalen. Flickorna som nu hade pysselstund skulle sy krukor av säckväv.

Fritidspedagogerna hade redan klippt ut bitarna som flickorna skulle sy ihop. Det var lite bråttom att sy så fritidspedagogerna manade på flickorna. Fritidspedagogerna sa till flickorna att de inte hade så många pysselstunder på sig att få klart sina krukor och det var en del som skulle göras med dem. Flickorna fick hålla på i cirka en timme att sy och sen var det dags för samling. Pojkarna kom tillbaka från lekgympan och alla barn samlades i det stora rummet. När jag kom in i samlingsrummet såg jag att någon hade sopat ihop en hög med papper, damm och en vante i mitten av rummet. Det visade sig att det var en av fritidspedagogerna som gjort det och nu satt alla barnen i samlingen med sophögen i mitten.

Fritidspedagogen Anja som sopat ihop högen satt på en stol och väntade på att barnen skulle tystna. När barnen var knäpptysta tog hon till orda och berättade lite om det stundande lovet och att alla måste lämna in lappar på om de skulle komma till fritids då. Några barn räckte upp handen och så följde en stund med berättelser om vad barnen skulle göra på lovet. Efter ett tag sa Anja att nu var det dags att prata lite allvar. Hon frågade om alla såg sophögen i mitten av ringen och sen frågade hon om de visste vart den kom ifrån.

Barnen gissade och Anja sa att skräpet kom från hallen. Hon fortsatte att berätta att hon inte skräpat ner och att hon inte tyckte det var rätt att hon skulle städa upp det. Några barn sa att de inte heller skräpat ner, då sa Anja ”det är märkligt, det är aldrig någon som stökat till eller skräpat ner och ändå så fick jag upp så här mycket skräp”. I nästan tjugo minuter diskuterades skräphögen och det var mest Anja som pratade. Hon ville veta hur barnen tyckte att man skulle lösa problemet. Till slut lovade barnen att försöka se till att hallen skulle vara fin varje dag.

Efter samlingens slut var det dags för mellanmål i matsalen. Efter mellanmålet fick barnen klä på sig ytterkläderna och sen var det utelek som gällde till barnen gick hem. Några barn frågade om de fick vara inne i stället och leka men fritidspedagogerna sa att de måste vara ute.

8.2 Intervjuer

8.2.1 Vad barnen gör

Barnen berättar att de kommer till fritids mellan klockan ett och halv två på dagarna. Eftermiddagarna på fritids brukar starta med utomhuslek på skolgården. De sa: ”Vi leker med kulor eller gungar”, ”Vi spelar fotboll eller leker kull”. Barnen berättar att de ibland har aktiviteter men att det inte är så ofta. Ali säger: ”Då kan vi gå till parken och grilla eller åka till simhallen men där har vi bara varit en gång”. Efter uteleken är det samling innan barnen går till mellanmålet som för det mesta äts i matsalen.

När barnen är inomhus brukar de rita, läsa böcker eller spela spel. De säger också att de har en massa regler inomhus t.ex. att de måste vara lugna och kan inte springa omkring. Efter mellanmålet måste barnen som regel gå ut igen.

8.2.2 Vad barnen vill göra

Barnen säger att de själva skulle vilja bestämma om de vill spela wii spel, titta på tv eller åka på någon utflykt. Johannes sa: ”jag skulle vilja bestämma och då skulle jag säga att de ska köpa mer spel”. Erik tycker att det skall finnas biljardbord och Leila säger: ”om man vill gå till lekgympan så kan man, och så får man vara inne när man vill, det är inte roligt att vara ute

hela tiden”. Lisa vill att barnen ska få ha med sig mobiltelefon till fritids och de andra barnen håller med. På frågan varför de vill ha den med sig säger de att de kan lyssna på musik i den och de kan skicka bilder, låtar, spel och annat via den. Mattias tycker att de ska få använda datorer på fritids, förut har de fått gjort det men inte längre. Mattias vill också att barnen ska få göra mer med teknik. De flesta barnen vill leka mer inomhus.

8.2.3 Fritidssaker och egna saker

Barnen berättar att de får ta med sig kulor till skolan och om det är någon speciell dag eller så som t.ex. nalledagen då kan man få ta med sig nallar. Leila berättar de inte får ta med sig leksaker men att de haft frågan om leksaker uppe på elevrådets möte nyligen och att läraren som sitter med i elevrådet skulle ta sig en funderare på om de ska få ha med sig leksaker. Enligt Leila är det elevrådet som bestämmer det eller som hon tillägger läraren/lärarna som sitter med i elevrådet som bestämmer. Barnen vill gärna ta med sig leksaker hemifrån för på fritidshemmet finns inte allt de vill göra. Mattias säger: ”man har roliga saker hemma och sen måste man gå till skolan och fritids och då vill man ta med sig dem för att kunna hålla på med dem på fritids”.

8.2.4 Aktiviteter

När vi kommer till frågan om barnen får välja mellan olika aktiviteter säger Leila: ”ibland får vi välja mellan pyssel och lekar”. Johannes säger: ”nä inte så mycket”. Följdfrågan barnen får är om pedagogerna brukar be barnen att komma med förslag på olika aktiviteter. På den frågan svarar George att ”nä det brukar de inte göra” men Mattias säger: ”Ja ibland, så att de kan tänka ut vad vi kan göra och så bestämmer de tillsammans”. Barnen berättar att på tisdagar har flickor lekgympa och på torsdagar har pojkar det. De som inte har lekgympa får pyssla med något som fritidspedagogerna bestämt.

8.2.5 Vem bestämmer på fritids

På frågan om barnen själva får bestämma vad de ska göra på fritids på eftermiddagarna svarar Leila: ”nä... ibland... men vi brukar inte få det för vi har en massa regler här. Man får inte

springa och man måste tänka på ljudnivån”. Barnen får frågan om de vuxna brukar fråga barnen vad de vill göra för aktiviteter. Mattias berättar att de brukar få rösta ibland när fritidspedagogerna har fler förslag på aktiviteter men oftast bestämmer de vuxna. Röstning förekommer också t.ex. om de ska ha filmstund, då säger barnen att pedagogerna har olika filmer som de får rösta på.

”Vi vill vara inomhus mer, men det får vi inte. Vi är nästan alltid ute” säger Mattias, han fortsätter och berättar om en händelse ”det var som när jag var ute före mellanmålet och de andra var inne och sen ville jag vara inne men sen skulle vi gå till mellanmålet. Sen när jag går och frågar om vi ska vara inne efter mellanmålet då säger de att vi ska gå ut. Fast jag redan varit ute och då kan man ju aldrig vara inne. Då får man vara ute tills man går hem och så får man inte vara inne alls den dagen. Jag skulle få göra teater men hela veckan gick utan att jag fick göra teater”. Barnen säger att de vill kunna vara både inne och ute när de vill.

8.2.6 Barngruppens storlek

På fritidshemmet finns som tidigare nämnts 39 barn inskrivna. Leila tycker att gruppen borde vara lite mindre eftersom när de ska göra något som att baka t.ex. då är det bråttom och barnen får inte vara med och göra degen utan bara kavla ut. Erik tycker att det ska vara en stor grupp om det finns mycket plats på fritidshemmet och en mindre grupp om det finns lite plats. Lisa tycker att det ska vara mindre barn i gruppen, hon säger: ”då kan alla barn vara inomhus om de vill, om det är mindre barn blir det mindre skrik och då tycker inte de vuxna att det är jobbigt”. Ali tror att de skulle kunna göra mer utflykter om det var mindre grupp för då skulle fritidshemmet ha råd med det.

8.2.7 Antal fritidspedagoger

De flesta barnen tycker att det skulle vara fler fritidspedagoger på fritidshemmet. Lisa säger: ”om det finns fler vuxna så kan vi få gå på gränsen, lite längre bort än man kan göra nu. För nu får man inte gå så långt”. Mattias säger: ”om det nu är 70 procent busigt och 30 procent disciplin om det då skulle vara fler vuxna på fritids så skulle det kanske efter ungefär ett år vara 30 procent busigt och 70 procent disciplin”. Mikael tycker däremot att det skall vara färre vuxna på fritids för då kan barnen bestämma mer. George vill inte ha många vuxna på

fritids, han säger: ”om det är många vuxna då är det nästan bara vuxna som bestämmer över oss och tar över oss. Mikael säger: ”ja, de vuxna är kungar och vi är deras slavar”.

8.2.8 Fritiden efter fritids

När barnen gått hem från fritids på kvällarna säger de att de oftast brukar gå hem till kompisar och spela tv spel eller dator. Några barn säger att de gör läxorna först och sen får de leka. George berättar att han spelar basket och att han har träning en gång i veckan och match ibland på helgen. Johannes har precis börjat på judo. Leila berättar att hon brukar simma, springa eller spela fotboll på helgerna. Lisa säger: ”jag tycker om att cykla men det är inte väder för det nu, när jag inte cyklar brukar jag spela tv spel eller titta på tv”.

8.2.9 Hemma eller på fritids

Om barnen fick välja mellan att gå direkt hem efter skolan eller stanna kvar på fritidshemmet på eftermiddagarna säger de att de skulle välja fritids. När jag frågar varför, svarar de att de har sina kompisar där. Leila säger: ”hemma har jag tre syskon och det brukar vara ’jobbigt’ för jag får inte vara i fred där, men här har jag kompisar”. Erik säger: ”här finns massor av kompisar och det finns det inte hemma”. Mattias säger: ”vi vill bara bestämma lite mer än vi får göra här.”

8.3 Sammanfattning av resultat

Inomhusmiljön består av två större rum och två grupprum. Rummen är möblerade med bord och stolar. Det finns en bokhylla, en lekhörna och en köksvrå med spis och ugn det största rummet. Något som kom fram i observationen var att barnen huvudsakligen satt och pratade, spelade spel eller lekte med kassaapparaten när de var inomhus. Detta kom även fram i intervjuerna med barnen. De lade dock till att de även brukar rita och läsa böcker samt att de måste vara tysta inomhus och inte springa omkring. Fritidspedagogen Stefan berättade att samlingsrummet egentligen är för litet, i det får endast 25 personer vistas samtidigt.

De flesta barnen slutar skolan mellan ett och halv två. De går då direkt till fritids.

Eftermiddagarna på fritids börjar för det mesta med lek ute på skolgården. Barnen får leka fritt och pedagogerna är med ute på skolgården och tittar till barnen. Utomhusmiljön består av en skolgård med rutschkana, liten asfalterad basket/fotbollsplan, gungor samt bergsknalle med en skogsdunge. På skolgården leker de med kulor, gungar, spelar fotboll eller leker kull. Ibland får de gå iväg till en park och grilla.

Klockan två är det samling och efter samlingen blir det mellanmål. Även efter mellanmålet är det utevistelse som gäller de flesta dagarna. På tisdagar och torsdagar har barnen lekgympa eller pyssel före mellanmålet. Den ena dagen har flickor lekgympa och pojkar pysslar och den andra dagen är det tvärtom. I samtalet med barnen framkommer det att de vill bestämma mer över vad de ska göra på fritids. De flesta barnen säger att de vill leka mer inomhus och de tror att om det vore färre barn i gruppen och fler vuxna så skulle det vara möjligt. De tror också att de kanske kunde få gå på fler utflykter om det var färre barn.

Barnen vill kunna ta med sig egna leksaker hemifrån, de vill ha med sig mobiltelefoner för då kan de lyssna på musik och byta låtar, spel och bilder. Barnen tycker att det borde finnas mer saker på fritids såsom biljardbord, nyare spel och även datorer.

De flesta av barnen berättar att de har någon form av fysisk aktivitet på sin fritid utanför fritidshemsverksamheten. De håller på med judo, simmar, cyklar spelar fotboll eller basket. Om de fick välja mellan att gå på fritids eller gå direkt hem säger alla barnen i intervjuerna att de skulle välja fritids för där finns alla deras kompisar.

Några slutsatser som kan göras utifrån barnens svar, observationerna och samtalen med fritidspedagogen Stefan är att barnen inte blir erbjudna många aktiviteter av pedagogerna men att lekgympan ses av barnen som en meningsfull aktivitet. Barnen vill gärna ha mer lekgympa och det är en aktivitet som utgår från barnens intresse och kanske även behov om man utgår från att barnen behöver få röra sig på en större yta även inomhus. Barnen anser att det är för mycket utomhusvistelse på deras fritidstid.

De flesta barnen men inte alla vill ha färre barn och fler vuxna på fritids för då kan de göra mer saker som att t.ex. åka på utflykter och få leka utanför gränsen. Barnen vill även få bestämma mer själva över sin tid på fritids, om de ska vara inomhus eller utomhus och vad man ska kunna göra på fritids till vad det ska finnas för lekmaterial.

9 Analys

9.1 Miljön

Barnen på fritidshemmet Äpplet har mycket tid förlagd utomhus. När de kommer till fritidshemmet om dagarna får de vara ute, oftast till det är dags att äta mellanmål. De dagar som är undantagna är när den ena gruppen har ”lekgympa” och den andra gruppen har pysseltid. Efter mellanmålet är det också som regel utelek som gäller. Pedagogerna säger att det är enklare att ha barnen utomhus då det kan bli för stökigt och livligt inomhus när det är många barn. Barnen däremot vill gärna vara inomhus, de tycker att det är för mycket utomhuslek.

Utomhusmiljöns utformande spelar stor roll för hur barn leker. Naturmiljö ger barn utrymme för varierad lek och barnen blir mer uppfinningsrika. Skolgården ska kunna erbjuda barn i olika åldrar möjlighet till lek och aktiviteter och måste utformas efter det. Barnen ska ha möjlighet att leka bollekar, att gunga, klättra och springa (Björklid, 2005:174).

Utomhusmiljön för barnen på fritidshemmet Äpplet består av en asfalterad fotbolls/basketbollplan, en gungställning, en sandlåda och klätterställning. Dessutom har de naturmiljö i form av en bergsknalle med en skogsdunge på. I boken *Barn och lek* (Hofsten, 1974:98) kan man läsa att lekområdet borde ge barnen möjlighet till skapande och utforskande verksamhet. Eva Norén-Björn (1977:204) har i sin studie skrivit att barn som är mellan sju och tolv år och som leker på bemannade lekplatser ofta lockas till aktiviteter med bygglek i de fall lekplatsen kunnat erbjuda det. I skolrapporten *Finns fritids* (Skolverket, 2000:13) skriver de också om hur viktig en utomhusmiljö med naturmark är, där framgår att möjlighet till kojbyggen och lövkrottning är något som också borde finnas i barnens utomhusmiljö. På fritidshemsbarnens skolgård erbjuds inte så många aktiviteter och möjligheten till bygglekar är små förutom att bygga sandlott i sandlådan. I *Kvalitet i fritidshem* (Skolverket, 2007:21) står det att utemiljön skall bereda plats för både undersökande och platsbestämda aktiviteter. De platsbestämda aktiviteterna finns i form av gungställning, klätterställningen o.s.v. däremot saknas platser för undersökande aktiviteter. I *Lärande och fysisk miljö* framkom att skolledare anser att skolgården har stor betydelse för barnen, både som ett ställe att leka och kunna röra sig på men också som en social mötesplats (Björklid, 2005:174).

Lekplatser borde dessutom ha utrymmen som är under tak som barnen kan leka i om det t.ex. regnar (Hofsten, 1974:98). Men trots att barnen tillbringar sin största tid på fritidshemmet Äpplet i utomhusmiljö finns inga platser med tak eller vindskydd. Detta skulle kunna tänkas vara viktigt om man ser till att många har behov av att vara lite i avskildhet.

Fritidshemmet Äpplets lokaler ligger i samma hus som skolan, det består av fyra rum, två lite större rum och två grupprum. De två större rummen är möblerade med bord och stolar som är i normalhöjd, det finns en lekhörna i det största rummet som brukar användas till t.ex. affärs eller cafélek. Grupprummen är möblerade med vardera runt bord och tillhörande stolar. I det ena grupprummet finns en bokhylla och i det andra en dator som är till för pedagogerna.

Fritidshemmets lokaler är inte så stora, i det största rummet får det endast befinna sig 25 personer samtidigt. Barngruppen består sammanlagt av 39 barn. Egentligen kan de inte ha samling samtidigt med alla barn eftersom de blir för många berättar fritidspedagogen Stefan. Huruvida de har samlingar för alla barn ändå framkommer inte i hans berättelse. Enligt skolrapporten *Lärande och Fysisk miljö* (Björklid, 2005:11) så beror de små lokalerna i barnverksamheter till största del på att det var mindre barngrupper förr och att de är byggda utifrån det. Tidigare låg här en annan skola som fick rivas p.g.a. mögelskador, i närheten byggdes 2008 istället denna skola med tillhörande fritidshem. Men det nya fritidshemmets lokaler är inte utformade som rapporterna menar att barnverksamhetslokaler bör vara. De finns inget som tyder på att arkitekterna har tagit del av eller utgått ifrån t.ex. skolrapporten *Lärande och Fysisk miljö* eller andra rapporter om hur lokaler bör vara utformade i barnverksamheter när de byggde fritidshemmet Äpplet. Läser man i skolrapporten står det att miljön bör vara planerad som ”verkstadskaraktär” och att barn har behov av rum som uppmuntrar till praktiska aktiviteter och sysselsättningar. I fritidshemmet Äpplets lokaler finns ingen ”verkstadskaraktär”, dessa lokaler är utformade på ett ganska sterilt sätt. En skolmiljö skall inte vara utformad som ett kontor skriver Björklid (2005:11), det borde arkitekten tagit fasta på när han eller hon ritade detta fritidshem. Skolledningen och personalen kan visserligen tillsammans med barnen göra lokalerna mer lockande ur ett barns perspektiv, dock är antalet rum för få. Det finns ingen möjlighet för barnen att kunna få det behov av avskildhet som Björklid (2005:11) skriver att barn behöver ibland.

9.2 Vem bestämmer

I den ”goda fritidspedagogiken” som Inger Brännberg (Skolverket, 2010:48) skriver om, utgår pedagogen från barnens perspektiv, de lyssnar på vad barnen vill och barnens tankar om hur verksamheten ska se ut väger tungt. Tillsammans med barnen planerar pedagogerna dagarna på fritidshemmet. Barnen på fritidshemmet Äpplet säger att de vill få vara med och bestämma mer. Barnen får vara med och rösta ibland på olika aktiviteter men det är fritidspedagogerna som valt ut aktiviteterna. Barnen får också rösta på vilken film de vill se om de har filmstund, men filmerna de har att välja på har först valts ut av pedagogerna.

9.3 Aktiviteter och fri lek

Maud Ihrskog (2006:82) återger vad barnen i hennes avhandling brukade göra på sin fritid. Barnen tyckte om att lyssna på musik, spela tv eller dataspel, läsa tidningar eller böcker tillsammans med sina kompisar. I intervjun med barnen på fritidshemmet Äpplet säger de att de vill vara inomhus mer och de vill liksom barnen i avhandlingen lyssna på musik och spela spel tillsammans, de vill även skicka bilder till varandra med sina mobiltelefoner. Barnen önskar också att det fanns biljardspel och de vill ha mer lekgympa.

9.4 Pedagogens roll

I observationerna och samtal som skett med fritidspedagogen Stefan framgår att de aktiviteter som barnen blir erbjudna på fritidshemmet Äpplet är få. Detta bekräftas även av barnen i intervjuerna. De erbjuds oftast samma aktiviteter varje vecka och de aktiviteterna är lekgympa och pyssel. I skriften *När intresse blir kunskap* (Läraryrket, 2006:6) står det att pedagogen i fritidspedagogiken ska alternera mellan att låta barnen utgå från sina erfarenheter och intressen i lekar och aktiviteter till att utmana barnen med att ge dem nya idéer och nya upplevelser. Fritidspedagogerna ska således utgå från barnens intressen, men de ska också försöka ge barnen möjlighet att finna nya intresseområden. Det är i nya upplevelser och erfarenheter som barnen skapar nytt enligt Vygotskij (1995:9).

Leken på skolgården är fri lek såtillvida att den inte är ledd av pedagog. Fritidspedagogerna finns ute på skolgården och bevakar vad som händer men de deltar inte i barnens lekar. Enligt Fröbel (Simmons-Christensson, 1997:108–110) skulle barnen med hjälp av pedagoger och andra vuxna ledas in i meningsfull lek. Hon menade att barnen använder sig av leken för att förbereda sig för vuxenlivet. Barn behöver, enligt Fröbel, få lära sig genom att göra, därför är

olika sysslor viktiga för barnen att utföra både utomhus och inomhus. De kan t.ex. utföra vardagssysslor som att duka, städa och hjälpa till med andra vardagssysslor. I utomhusmiljön kan barnen t.ex. samla saker i naturen eller ta hand om djur (Simmons-Christensson, 1997:106–107). I studien *Pedagogernas roll på fritidshemmet* (Olofsson & Nilsson, 2005:26) kom de fram till att pedagogerna för det mesta inte hade tid att delta i barnens fria lekar. Pedagogerna skulle försöka hinna med vardagssysslorna också, där kunde barnen inte heller bli delaktiga för om de lät barnen delta i dessa skulle det förmodligen ta längre tid att utföra och pedagogens tid för sig själv skulle försvinna.

9.5 Storlek på barngrupp och personaltäthet

Förutsättningarna för fritidshemspersonalen har förändrats med allt större barngrupper, färre vuxna, mer arbetsuppgifter under samverkanstiden med skolan samt mindre resurser att köpa material för. I dag deltar fler fritidspedagoger i det dagliga skolarbetet, ibland som så kallade hjälplärare och ibland har de egna lektioner. Detta gör att fritidspedagogerna inte har samma ork till eftermiddagarnas fritidsverksamhet jämfört med tidigare (Skolverket, 2000:35).

De flesta barnen på fritidshemmet Äpplet sa under intervjun att de tyckte att det fanns för få vuxna på fritids, barnen hade en tanke om att i fall det var fler vuxna skulle de kunna få göra mer. De skulle kunna få välja om de ville vara inomhus eller utomhus och möjligheten att få göra olika aktiviteter skulle öka. I Skolverkets skrift som handlar om kvalitet i fritidshem står att man funnit att kvalitén på fritidshemmen försämras i takt med att barngrupperna blir större och personaltätheten blir låg (Skolverket, 2010:3).

Politikerna som deltog i debatten på Södertörns Högskola diskuterade också frågan om storleken på barngrupperna och personaltätheten. Socialdemokraterna har sedan tidigare haft ett krav på att det skulle finnas normer för barngruppers storlek på fritidshemmen, Sundgren (2010) skriver efter debatten:

”Socialdemokraterna hade [...] krävt att normer skulle tas fram och nu anslöt sig även de borgerliga representanterna till kravet på att skolinspektionen borde ta fram rekommendationer om gruppstorlekar och personaltäthet” (Sundgren, 2010).

10 Diskussion

Syftet med denna undersökning var att ta reda på hur barnen på ett fritidshem upplever sin fritidshemsverksamhet och om de tycker att de erbjuds en meningsfull fritid. Genom mina observationer och intervjuer har jag försökt att forska i vad barnen erbjuds på fritidshemmet, hur fritidshemsmiljön (utomhus och inomhus) ser ut samt vad barnen anser om sin fritidstid.

Jag har intresserat mig för hur barnen upplever sin fritidsverksamhet, om de erbjuds en meningsfull fritid och om aktiviteterna och fritidshemsmiljön utgår från deras intressen och behov. Dessutom har frågan ställts hur barnantalet påverkar deras fritidshemsvistelse.

10.1 Miljön och aktiviteter

Barnen ville gärna kunna leka vid skogsdungen på bergsknallen men de fick bara vara där pedagogerna kunde se dem, så en gräns som inte fick överskridas var just vid bergsknallen. Detta gjorde att naturmiljön inte kunde användas fullt ut av barnen. Kan detta vara en av orsakerna till att barnen inte vill vara utomhus så mycket? Skolgården innehåller trots allt mycket av det som tas upp i rapporten *Lärande och fysisk miljö* (Björklid, 2005:174) och skulle kunna räknas som en skolgård som uppfyller villkoren för vad en skolgård bör innehålla. Kan en skolgård som erbjuder både platsbestämda och undersökande aktiviteter locka till mer utomhuslek? Är det möjligen så enkelt att en skolgård där barnen inte kan leka i naturmiljö, inte har någon plats för undersökande aktiviteter eller platser som är försedda med tak eller vindskydd inte är så lockande, utan istället blir tråkiga? Om skolledningen anser att skolgårdarna är viktiga för barn både som lekplats och social mötesplats borde väl det tillsammans med den forskning som finns om hur lekplatser och skolgårdar bör vara utformade leda till att vi får en utomhusmiljö som är utvecklande och lockande för skol- och fritidshemsbarnen. Detta i sin tur borde troligen medföra att barnen vill vistas utomhus mer. Precis som barnen på fritidshemmet Äpplet, så har många barn i rapporten *Finns fritids* (2000:59) också angett att de tycker det är tråkigt att vara utomhus hela tiden. Det finns dock undantag och det är de barn som går på ett fritidshem där personalen är engagerad i barnens lekar när de är utomhus och där barnen blir erbjudna olika aktiviteter. Kanske barnen på

fritidshemmet Äpplet också skulle vilja vara utomhus mer om pedagogerna deltog i barnens lekar och erbjöd barnen olika aktiviteter.

Peter som ville leka med bilmattan och bilarna var tvungen att fråga fritidspedagogen Stefan om hjälp, både att hämta bilmattan och att hämta bilarna. Sedan fick han ansvaret för att bilarna lämnades tillbaka till någon vuxen. Inomhusmiljön ska vara utformad så att barnen inte ska behöva be om hjälp för att kunna leka (Björklid, 2005:11). I en miljö som är avsedd för barnverksamhet borde leksaker och lekmaterial vara lättillgängligt för barnen. Om miljön inte tillåter barnen att själva kunna ta fram det de vill leka med, hur ska då barnen kunna känna att tiden på fritidshemmet är deras fria tid, att de själva kan välja vad de vill göra och att det finns där för deras skull?

10.2 Vad vill och får barnen göra

Barnen sa att de ville lyssna på musik, spela spel, prata, dela bilder med varandra o.s.v. Barnen ville även gärna ha med sig sina mobiler till fritidshemmet. En mobil kan tillhandahålla möjligheten för barnen att både lyssna på musik, spela spel och dela bilder med varandra. Ihrskog återger i Avhandlingen *Kompisar och Kamrater* (2006:82) vad några barn som ingått i hennes studie gör på sin fria tid efter skolan. Hon skriver att de tycker om att lyssna på musik, spela tv- eller dataspel, läsa tidningar eller böcker och detta görs i sällskap med kompisar. Barnen i avhandlingen är ett par år äldre än barnen på fritidshemmet Äpplet men de verkar tycka om att göra ungefär samma saker. Detta kanske de äldre barnen kan göra på sin fritid eftersom deras fria tid är i hemmet, medan de yngre barnen som går på fritids inte har samma möjlighet att styra själva över sin fritid. Frågan är då om fritidstiden skulle upplevas som mer fri om barnen kunde få ta med sig mobiltelefoner till fritidshemmet. Jag tror nog att det skulle kunna vara så, men det kan nog också föra med sig en del andra problem. I de flesta mobiler finns i dag en kamera och det har kommit fram att barn har missbrukat mobilkameran till att ta kort på kompisar t.ex. när de byter om efter gymnastiken och sen skickas dessa bilder runt till andra kompisar. I en artikel i *Dalarnas Tidningar* (Thorp Backlund, 2009) står det att en skola i Borlänge förbjöd mobiltelefonen just på grund av att den använts till mobbning, de skriver ”man fotograferar varandra i dumma situationer och skickar elaka sms och mms”. Barnen kan också ta sig ut på internet via mobilen och se på klipp från t.ex. youtube, vilket kan vara svårt för pedagogerna att kontrollera. Alla barn får

heller inte ha mobiltelefon för sina föräldrar, men kanske känner sig föräldrarna tvungna att införskaffa en till sitt barn om ”alla” andra har en med sig till fritids.

10.3 Vem ska bestämma

Barnen vill bestämma mer, men på fritidshemmet Äpplet är det enligt barnen de vuxna som bestämmer. Pedagogerna frågar inte vad barnen vill göra eller vad de har för intressen, i alla fall inte om jag utgår ifrån vad barnen svarat i intervjun. Skulle inte den fria tiden på fritids kännas mer meningsfull om barnen fick vara med och bestämma? Kan det vara så att pedagogerna tror sig veta vad barnen vill ha och att de utgår ifrån det? Eller är det helt enkelt så att de inte känner att de har ork, tid eller möjlighet att lyssna på vad barnen vill? Många av fritidspedagogerna som intervjuades för skolrapporten *Finns fritids* (2000:35) uppger att de inte har någon ork kvar för eftermiddagarnas fritidsverksamhet. De har lagt all sin kraft under samverkanstiden med skolan där de planerat och genomfört egna lektioner eller fungerat som hjälplärare. Vem borde då bestämma på fritids? Om fritids ska vara en verksamhet där barnen ska få uppleva att de erbjuds en meningsfull fritid måste de också få vara med och bestämma. Barnen vet vad de tycker är roligt och intressant att göra, de har många bra idéer. Barnen kan dock inte själva bestämma allt, utan behöver också pedagoger som hjälper dem att finna nya meningsfulla aktiviteter och intressen så att de utvecklas. Detta är också vad jag tolkar att Fröbel menade när han sa att leken är viktig och måste tas på allvar. I lek får barn erfarenheter och kunskaper därför bör barnen också ledas in i meningsfull lek med hjälp av pedagoger och andra vuxna (Simmons-Christensson, 1997:107–111).

10.4 Personaltäthet och barngruppens storlek

Barnen säger att de tror att de skulle kunna få vara inomhus mer om det var färre barn på fritidshemmet och om det fanns fler vuxna. De tror att det skulle bli mindre skrik och om det blir mindre skrik så skulle de vuxna orka vara inomhus med barnen. Mycket tyder på att barnen har rätt i sina antaganden men kanske är det också så att fritidspedagogerna tycker att de har bättre uppsikt över barnen utomhus. Men det verkar ändå som om de i skolrapporten *Utveckling pågår* (skolverket, 2010:3) har rätt i sitt påstående att kvalitén försämras på fritids när det blir få många barn och för lite vuxna, i alla fall om man ska utgå från hur barnen

upplever det. Politikerna som deltog i debatten på Södertörns Högskola var inte eniga i början när det gällde hur stora barngrupper de tyckte att det ska vara, men vartefter debatten fortskred så närmade de sig varandra och i slutet av debatten var de alla eniga om att antalet barn i barngrupperna måste minskas. Frågan är om det är något som politikerna kommer att strida för eller är det bara något som lät bra för stunden. Även i skolrapporten *Finns fritids* (2000:33) beskrivs att det stora problemet på många fritidshem idag handlar till största del om den låga personaltätheten och de stora barngrupperna.

11. Sammanfattning och slutsatser

Barnen på fritidshemmet Äpplet tycker att de spenderar för mycket tid utomhus, att de har för lite utflykter, för lite tid inomhus och för lite aktiviteter. De flesta barnen upplever det som att det är pedagogerna som bestämmer på fritids och det är pedagogerna som avgör med vad, när och var barnen får leka. Barnen vill få en chans att bestämma mer om sin fritidstid och vad de ska använda den till. Men barnen på fritidshemmet Äpplet tycker ändå om att vara på sitt fritidshem för där finns det kompisar att vara med.

Vad barnen vill göra och vad barnen i praktiken får göra stämmer inte riktigt överens och därför kan man om man ska utgå från barnens perspektiv inte säga att de får en meningsfull fritid. Barnen vill bland annat lyssna på musik, spela tv och data spel, spela biljard, ha med sig mobiltelefoner till skolan och andra leksaker hemifrån. Detta är saker som barnen inte får eller kan göra. Mobiltelefon får inte användas på fritids och det finns inget rum med bandspelare/cd som används som musikrum. Datorn som finns på fritids är endast till för pedagogerna och den får barnen inte spela på. Något biljardspel finns inte.

Något som däremot erbjuds barnen och som barnen verkar tycka är meningsfullt är lekgympan. På lekgympan får barnen leka och springa. De får välja själva vad de vill leka, de får dessutom göra det inomhus vilket de säger att de tycker om att vara. Här utgår aktiviteten ifrån barnens behov av att vara aktiva och röra på sig, även när det gäller att utgå ifrån barns intresse blir det här rätt, barnen tycker det är roligt att vara på lekgympan, det är en lustfylld aktivitet.

Barnen på fritidshemmet Äpplet har inte så mycket lekmaterial framme i lokalerna, barnen är tvungna att fråga pedagogerna om de t.ex. vill leka med bilmattan och bilarna. Det finns inget mysrum, inget musikrum, inget familjerum. Det känns som om rummen på fritids är för få för att kunna användas på ett optimalt sätt av barnen. Endast fyra rum fördelat på 39 barn, detta innebär att det när alla är på fritidshemmet blir svårt att hitta någon plats att vara på utan att det befinner sig många andra där. Alla barn har behov av att någon gång få vara i lite avskildhet och det är väldigt svårt på fritidshemmet Äpplet.

Det enklaste för pedagogerna enligt samtalet med fritidspedagogen Stefan är att ha barnen utomhus, barnen kan då springa och stoja utan att det blir för högljutt som det kan bli inomhus. Utomhusmiljön uppfyller villkoren för vad en skolgård enligt olika studier bör innehålla, men barnen kan inte leka i naturmiljön för gränsen som de inte får överskrida går där och personalen har inte möjlighet att ha uppsikt över barnen där eftersom det finns för lite personal och många barn.

Pedagogerna måste lyssna på vad barnen säger att de vill göra och göra barnen delaktiga i besluten som tas på fritids. Pedagogerna måste också tillsammans med barnen utforma rummen på fritidshemmet så att de bättre stämmer överens med barnens önskemål. De bör också försöka vara delaktiga i barnens utelekar och erbjuda barnen fler aktiviteter utifrån deras intressen.

När kommunerna och politikerna tar sitt ansvar och ser till att uppfylla kravet på kvalitet, minskar barngrupperna samt ser till att personaltätheten ökar. Då ökar möjligheten att ge barnen - en meningsfull fritid.

12 Litteraturlista

12.1 Skriftliga källor

- Bjurström, E. (2000) *Ungdomskultur som stil* i Berggren, L. (red) *Fritidskulturer* Lund: Studentlitteratur
- Björklid, P. (2005) *Forskning i fokus nr 25. Lärande och fysisk miljö. En kunskapsöversikt om samspelet mellan lärande och fysisk miljö i förskola och skola*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling
- Doverborg, E.& Pramling Samuelsson, I. (2009) tredje upplagan. *Att förstå barns tankar. Metodik för barnintervjuer* Stockholm: Liber
- Hofsten, M. (1974) *Barn och lek*. Tredje omarbetade upplagan. Stockholm: Rabén & Sjögren
- Läraryrkesförbundet (2006) *Lärarens Handbok Skolag/läroplaner/Yrkesetiska principer/ Fn:s barnkonvention*
- Norén-Björn, E. (1977) *Lek, lekplatser, lekredskap*. Stockholm: Liber
- Patel, R. & Davidsson, B. *Forskningsmetodikens grunder – Att planera, genomföra och rapportera en undersökning*. Lund: Studentlitteratur
- Simmons-Christenson, G.(1997) *Förskolepedagogikens historia*. Stockholm: Natur & Kultur
- Skolverket (2000) *Finns fritids? En utvärdering av kvalitet i fritidshem*. Stockholm: Skolverket
- Skolverket (2007) *Kvalitet i fritidshem. Allmänna råd och kommentarer*. Stockholm: Skolverket
- Skolverket (2010) *Utveckling pågår – om kvalitetsarbete i fritidshem*. Stockholm: Skolverket
- Vygotskij, L.(1995) *Fantasi och kreativitet i barndomen*. Göteborg: Daidalos AB

12.2 Elektroniska källor

Ihrskog, M. (2006) *Kompisar och Kamrater. Barns och ungas villkor för relationsskapande i vardagen*. Växjö: Växjö Universitet

<http://www.skolporten.com/art.aspx?typ=art&id=a0A20000000D5xSEAS> (nedladdat 2010-09-22)

Nationalencyklopedin (2010)

<http://www.ne.se/lang/fritid> (nedladdat 2010-09-21)

Nationalencyklopedin (2010)

<http://www.ne.se/sve/fritidshem> (nedladdat 2010-09-21)

Nationalencyklopedin (2010)

<http://www.ne.se/sve/meningsfull> (nedladdat 2010-09-21)

Nationalencyklopedin (2010)

<http://www.ne.se/lang/skolbarnsomsorg> (nedladdat 2010-09-21)

Olofsson, J. & Nilsson, J. (2005) *Pedagogens roll på fritidshemmet – i barns fritt valda aktiviteter*. Kristianstad: Högskolan Kristianstad

<http://hkr.diva-portal.org/smash/record.jsf?pid=diva2:229990> (nedladdat 2010-11-02)

Sundgren, P. (2010) *om debatten kring fritidshem*

<https://ssd03.web.sh.se/C1256C93006BD8E9/tmt.view/F2A0108F53CC02D1C1256D4900327D22?open&ref=/C1256C8A0066623D/4667C38FDBB16DE5C1256C95003CD2B9>
(nedladdat 2010-09-21)

Thorp Backlund, K. (2009) *Slutmobbat med mobiler i skolan*

<http://www.dt.se/nyheter/borlange/article414018.ece> (nedladdat 2010-11-28)

13 Bilagor

13.1 Bilaga 1

Hej!

Jag heter Carina Skarnäs och går min sista termin på lärarutbildningen med inriktning mot fritidshem vid Södertörns Högskola och efter jul kommer jag vara färdigutexaminerad fritidspedagog. Jag skriver nu min C-uppsats som handlar om hur barns fritidstid på fritidshemmet ser ut och vad barnen skulle vilja göra på sin fritidstid.

Skolverket har gett ut en skrift som handlar om kvalitetsarbete i fritidshem. De skriver att de sett att kvaliteten på fritidshemmen försämras i takt med att barngrupperna blir stora och personaltätheten blir låg. Det har enligt skolverket framkommit att fritidshemmen i många kommuner uppfyller kravet på platstillgång men inte kravet på kvalitet. Fritidshemmet ska enligt skollagen erbjuda barnen en meningsfull fritid och jag vill nu undersöka hur barnen ser på sin tid på fritidshemmet. Tycker barnen att fritidshemmet erbjuder dem en meningsfull fritid och vad vill barnen göra på sin fritidstid?

För att få svar på dessa frågor kommer jag bland annat att vara med på ert barns fritidshem under ett par eftermiddagar samt prata med några barn på fritids om vad de tycker om sin fritidshemsverksamhet. Under samtalet/samtalen med barnen har jag tänkt använda mig av en diktafon för att spela in vad som sägs, detta görs enbart för att det är lättare att föra ett samtal om man slipper att anteckna allt som sägs. Inga namn kommer att nämnas och inspelningen kommer att raderas så fort den är utskriven.

Skolan och alla som är med i studien kommer självklart vara anonyma.

Jag hoppas att ni tycker att det här låter lika intressant som jag gör! Om ni har frågor får ni gärna höra av er till mig.

Med vänliga hälsningar

Carina Skarnäs

Fritidspedagogstudent Södertörns Högskola

carina.skarnas@bredband2.com

070-405 51 89

13.2 Bilaga 2.

Intervjufrågor

Vilken tid kommer ni till fritids om dagarna?

Är ni här varje eftermiddag?

Hur ser en eftermiddag ut på fritids?

Vad gör ni på fritids?

Vad är roligast att göra på fritids?

Får ni bestämma själva vad ni ska göra på fritids?

Vad skulle ni vilja göra på fritids?

Varför gör ni inte det?

Får ni ta med er leksaker hemifrån till fritids?

Tycker ni att man ska få ta med sig leksaker till fritids?

Varför ska man få ta med sig det?

Varför ska man inte få ta med sig det?

Är det för många barn eller för lite barn eller lagom med barn på fritids nu?

Hur tror ni att det skulle vara om det var mindre barn på ert fritids?

Hur tror ni att det skulle vara om det var fler barn här på fritids?

Hur många vuxna ska arbeta på ert fritidshem tycker ni?

Tycker ni att det är för många eller för få eller lagom med vuxna som arbetar på fritids här hos er?

Hur tror ni att det skulle vara om det var färre vuxna som arbetade här på fritids?

Hur tror ni att det skulle vara om det var fler vuxna som arbetade här på fritids?

Vad brukar ni göra efter ni gått hem från fritids?

Idrottar ni eller gör något annat på er fritid?

Tycker ni att ni lär er något på fritids?

Vad lär ni er på fritids?

Är det viktigt att lära sig saker på fritids?

Varför är det viktigt att lära sig saker på fritids?

Brukar ni få välja mellan olika aktiviteter på fritids?

Vem bestämmer vilka aktiviteter som ni ska få välja mellan?

Frågar de vuxna er vad ni vill göra för aktiviteter på fritids?

Brukar ni få göra det ni säger att ni vill göra?